

ב"ה ג' י' ו' נ' ר' ת' ל' ע' י' ר' ו'ן כ' פ' ר' ש' ת' ה' ש' ב' ר' ע'

ערוכים בידי נחמה ליבוביץ
יו"ל על-ידי מוסד תורה והשכלה למבוגרי סוללנוער
הסתדרות נשי מזרחי באמריקה

המחלקה לחנוך ותרבות תורניים בגולה

ל"ב

וישלה (תשי"ט) -
שאלה כללית

רמב"ן במקדמה לפ' וישלה

נכתבה הפרשה הזאת להודיענו כי הציל הקב"ה את עבדו וגאלו מיד חוק ממנו ושלח מלאך והצילו; ולמדנו עוד, שהוא לא בטח בצדקו והשתדל בהצלתו בכל יכולתו.

וז"ס בה עוד רמז לדורות, כי כל אשר אירע לאבינו עם עשו אחיו, אירע לנו תמיד עם בני עשו וראוי לנו לאחוז בדרכו של צדיק שנזמן עצמו לסלוטת דברים שהזמין הוא עצמו, לתפילה לדורו, ולהצלה בדרך מלחמה לברוח ולהציל, וכבר ראו רבותינו הרמז הזה מן הפרשה הזאת כאשר אפרט לפ' ט' והיא המחנה הנטאר לפליטה.

... והכוונה בזה כי יעקב יודע שאין זרעו כולו נופל ביד עשו, אם כן ינצל המחנה האחד על כל פנים, וגם זה ירמזו שלא יגזרו עלינו בני עשו למחות את שמנו, אבל יעשו רעות עם קצתנו בקצת הארצות שלהם; מלך אחד מהם גזרו בארצו על מסוננו או על גופנו ומלך אחר מרחם במקומו ומציל מפליטתם... וכך אמרו בבראשית רבה: "אם יבוא עשו על המחנה האחת ותכהו... אלן אחינו שבדרום, "ותיה המחנה הנטאר לפליטה" - אלו אחינו שבגולה, גם הם) ראו כי לדורות תרמוז זאת הפרשה.

י"ן ד"ה ורוח תשימו בין עדר לעדר

פדי להטביע עיניו של אותו רשע ולתנוהו על הדורו, וסברו בבראשית רבה ט"ט בזה רמז. אמר יעקב לפני הקב"ה: "רבנו של עולם, אם יהיו צרות באות על בני - לא תביא אותן זו אחר זו, אלא הרוח להט מצרותיהם" עשה רמז, טיהרו המסים והארנונות שיגבו בני עשו מזרעו ברוח והפרט בין זו לזו.

ל"ג ט"ו למה זה אמא חן

והכוונה ביעקב כי לא היה חפץ בהם ובחבורתם כלל. ורבותינו ראו בזה עצה (בראשית רבה ע"ה) "רבנו כד הוה סליק למלכותא הוה מסתכל בחדא פורטחא ולא נסיב עמיה רומאין. חד זמן לא איסתכיל בה זנסיב עמיה רומאין - לא חגיג לעכו עד שמכר פינס טלו" (יש מפרשים: אדרת טלו, שלקחו ממנו כל מה שבידו)

(הרמב"ן מפרט דברי המדרש האלה)

מפני שהיתה קבלה בידם ט"ו (היינו פרשה וישלה) פרטת גלות כשהיה בא ברומא בחצר מלכי "אדום" על עסקי ציבור היה מסתכל בפרשה זו ללכת אחר צאת הזקן החכם, כי ממנו יראו הדורות וכן יעשו, ולא היה מקבל הכרת אנשי המלכות ללוותו, שלא היו מקרבים אלא להנאת עצמן ומפקירין ממנו טל אדם.

1) מהי הדרך הפרטנית ט בה הולך הרמב"ן בפרוטיאן אלה?

2) מה ההבדל בין דרך פרושו לפ' ט: לבין דרכו בפי לפי י"ז?

3) הזכורים לך עוד מקומות ברמב"ן לתורה, שבהם הלך בדרך זו?

פ פ ט ר ה

עובדיה

י"ב - י"ד

רש"י ד"ה ואל תרא ביום אחיך: לא היה לך להביט ולעמוד מנגד

באור ד"ה ואל תרא מבנין התנאי המסומק (קאניונקטיף) וכן כל הפעלים במסוקים האלה עד מסוק ט"ו (ולא עד בכלל)

1) הסבר למה יש להבין את צורת הפעלים האלה (ואל תרא, ואל תשמע, ואל תגדל פיך, אל תבוא, אל תרא...), לא כצווי אלא כצורת האפשרות "מבנין התנאי המסומק".

2) היט לפרט כך גם את; תכסך בושה" שבמסוק י'?

ב. ילקוט שמעוני: חלק ב' רמז תקמט
 אתה מצא כשבא נבוכדנצר הרשע לירושלם להחריבה, בא עשו הרשע ועמד בפרשת
 דרכים בתוך מיל; אמר עשו הרשע: "הריני עומד כאן, אם אהא שישאל נוצחים,
 אומר: 'לסייע אתכם באחי', ואם ינצחו אותם בכל, הופך אנכי והורג בישראל.
 מצא הוכחות בפסוקי עובדיה לכך, שזו הייתה עמדת אדום!

ג. פסוקי י" ט"ו.
 ראב"ע: ד"ה מחמס: אלו הפסוקים יורו כי זאת הנבואה על אדום היא אחר גלות
 ירושלם אל בבל, וכן אמר המקונן (תהל' קל"ו) "זכור ה' לבני אדום את
 יום ירושלם", שהיו אומרים לבבליים "ערו ערו עד היסוד", וכתב: (איכה
 ד' כ"ב) "תם עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך - פקד עונך בת אדום"
 ונבוכדנצר השחית אדום ותהי ארצם סממה, וככה חתנבא יחזקאל (כוונתו
 לפרק לה י"ג-ט"ו), כי ירושלם שבה אחרי גלות בכל ואדום לא שבה.
 אברבנאל: ר' אברהם אבן עזרא פרש הפסוקים האלה (י"ג-ט"ו) על מה שעשו בני
 אדום בחרבן בית ראשון.. והחרבן אשר נבא עובדיה לאדום היה מה שהחריב
 נבוכדנצר אחרי שהחריב את ירושלם ושעליו אמר ירמ' (איכה ד'): "תם
 עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך, פקד עונך בת אדום", שהחריב נבוכדנצר
 את אדום ותהי ארצם סממה...
 ובזה הדעת עצמו החזיקו חכמי הנוצרים בפרושו לנבואה הזאת, וגם
 האחרונים מהם זכרו דעת הראב"ע סיוע לדעתם, והנני מבאר עתה הפסד
 דעתם ודעתו בזה: אתה תראה שירמיהו נבא על אדום שתי נבואות: האחת
 בפרשת כוס יין החימה (פרק כ"ה) ויחס אותה לנבוכדנצר, והחרבן הזה
 על אדום הוא אשר זכר הראב"ע וחכמי הנוצרים, והוא אמת בלא ספק, אבל
 לא מסנו נבא עובדיה, ואחר כך נבא ירמיהו נבואה אחרת קרוב לסוף ספרו
 (פרק מ"ט ז' - כ"ה)... ולא יחסו (את חרבן אדום) לנבוכדנצר (כלומר:
 בפרק זה בכלל לא הוזכר שמו של נבוכדנצר כמבצע את עצת ה' על מפת
 אדום), והוא המוכיח שלא היה זה (בפרק מ"ט) ע"י נבוכדנצר.
 הדבר הסני הוא שמבואה/ספ" כ"ה) הגביל הנביא זמן התמדת אותו חרבן
 "ועבדו הגויים האלה את מלך בבל שבעים שנה", אמנם בחרבן אדום האחרון
 טבא בנבואה האחרונה לא תמצא בו הגבלת זמן, לפי שהיה החלטי וכולל
 לעדי עד, והוא גם כן מוכיח, שאין החרבן האחרון הוא אשר החריב
 נבוכדנצר.

ראשונה

הדבר הטליטי שאתה לא תמצא בחרבן הראשון לזכר ירמיהו בנבואה א'
 (כ"ה) שזכר ירמיהו, שלא יסאר סריד ופליש מאדום, אבל בהפך, שזכר שם
 אותם האומות כלם טאדום בכללם יעבדו את נבוכדנצר ואת בנו וצת בן בנו,
 והוא המוכיח שיסארו ממנו רבים... אמנם בגלות אדום שזכר בנבואה
 האחרונה אמר בפירוט (מ"ט י"ח) "כמהפכת סדום ועמורה... לא ישב שם איש
 ולא יגיד שם בן אדם", והוא המורה שיהיה החרבן ההוא כליה תחלטית, ולא
 החרבן שהחריב נבוכדנצר...
 ומבואר בגלה הוא עובדיה בדבריו מסכים עם דברי ירמיהו האחרונים
 (מ"ט) ועובדיה בנבואתו זאת לעתיד לבוא נבא בהכרח ולא על חרבן
 נבוכדנצר.
 ...ואל תטעה כמה שזכר ירמיהו בנבואתו האחרונה (מ"ט י"ב) "הנה אשר
 אין מטפסם לשתות הכוס שתה ישתו ואתה הוא נקה תנקה! לא תנקה!"
 וזאתה הלטון גם דבר בנבואה ראשונה (כ"ז-כ"ט), לפי שכל נקמת
 אלוהית שתבוא על סום אוסא או אוטות תכונה בשם "כוס"...

ותמה אני איך לא כסתה בושה פניו של הראב"ע בכתבו על ספר, שעל
 החרבן טענה נבוכדנצר לאדום ועל פקידת בית שני נאמר "תם עונך בת ציון,
 לא יוסיף להגלותך, פקד עונך בת אדום" (איכה ד') - אין יתכן לבוא
 "תם עונך" על בית שני, ואיך נתקיים שם "לא יוסיף להגלותך"?! ואם
 הכתוב ההוא אי אפשר שיפורט כי אם על הנאולה העתידת, אם כן אי אפשר
 שיפורט "פקד עונך בת אדום" כי אם על החרבן העתיד לבוא עליהם באחרי
 הימים.
 והדבר הזה טראוי טודע הוא, שסוף נבואת עובדיה מוכיח על תחילתו
 שהיא כולה לעתיד לבוא, אם מאשר אמר (פסוק כ') "וגלות חלה הזה..."
 שהראב"ע עצמו הוצרך להודות שהוא לעתיד לבוא; אם אומר (פסוק כ"א)
 "ועלו מוטיעים בהר ציון לשפט את הר עשו", שלא נתקיים זה לא בימי
 חרבן נבוכדנצר ולא בזמן אחר מן הזמנים;
 הרי לך בזה טבעה עדים: זאמנים (מפני הצרך לקצול לא חזבו כאן כל
 ההוכחות מ.ל.) להטיב על דברי הראב"ע ולהרוס שנימו בסימו של חכמי
 האומות אשר נמשכו אחריו.

- 1) הסבר, מה היו הסיבות ההסטוריות שגרמו לאברבנאל להלחם בחיפה שסוכן
 נגד תפיסת הראב"ע - שהיא גם תפיסת מפרשים אחרים - של ספרנו?
  - 2) התוכל לסתור טענות אברבנאל ולהגן על תפיסת הראב"ע?
  - 3) הסבר מהי טענת מתנגדי אברבנאל מן מוטיב "כוס התרעלה"?
- שאלות וגם תשובות נא לשלוח לנחמה ליבוביץ, קרית משה, ירושלים